

Kriminaalmenetluse seadustiku, väärteomenetluse seadustiku ja elektroonilise side seaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskirja juurde

Lisa

Märkuste arvestamise ja mitteamrvestamise tabel

Märkuse esitaja/märkuse sisu	Märkusega arvestamine/mitteamrvestamine
Siseministerium	
1. Eelnõu kohaselt muudetakse KarS § 151 lg-s 1 tagajärge puudutavat tingimust – karistatav on avalik üleskutse diskrimineerimisele, vihkamisele või vägivaldsele seoses soo, keele, puude, seksuaalse sättumuse, poliitiliste veendumuste või varalise või sotsiaalse seisundiga viisil, mis: 1) annab alust karta õhutamisele järgnevat vägivaldtegu või vara kahjustamist või 2) ohustab oluliselt ühiskonna turvalisust. Sellega seoses vajavad seletuskirjas täpsustamist avaliku üleskutse piirid. Näeme vajadust lisada seletuskirja selgitused selle kohta, kuidas käsitletakse kinniseid sotsiaalmeediagruppe, kus vaenu õhutamine toimub korraga suurele kindlaks määratud isikute ringile. Taolistes gruppides võib olla tuhandeid liikmeid ning tegeliku ohupildi vaatest peaksid need olema vaenuvastase regulatsiooniga hõlmatud. Praeguses sõnastuses see kahjuks nii ei ole. Ühtlasi juhime tähelepanu, et eelnõu § 1 punktis 2 ja punktis 3 on mõlemal juhul avaliku üleskutse dispositsioon sama. Erinevus on vaid selles, millest lähtuvalt diskrimineerimisele, vihkamisele või vägivaldsele üles kutsutakse. Arusaamatuste vältimiseks võiks mõlemal juhul sõnastust ühtlustada. Samuti näeme vajadust tõhustada rahvusvahelist koostööd eriti suurte ja mõjukate teenusepakkujate (nt Meta, Youtube, TikTok, Telegram jt) vastutuse suurendamiseks vaenukõne ja radikaalse sisu levitamist soodustavate algoritmide kasutamise piiramiseks.	ARVESTATUD Seletuskirja on täiendatud. Avaliku üleskutse puhul on seletuskirjas selgitatud, et õhutamine on avalik ennekõike siis, kui see tehakse kättesaadavaks kindlalt määramata isikute arvule (mh internetis) või konkretiseerimata isikutele (nt nimeliste kutseteta koosolek). Koosseisuga ei ole hõlmatud omavahelised jutuajamised, sõnumid vm suhtlus, mis ei ole suunatud avalikkusele. Käesoleva eelnõu eesmärgiks ei ole kehtestada reegleid teenustepakkujatele. Juhul, kui on soov suurendada teenustepakkujate vastutust, sealhulgas kohustusi nende poolt kasutatavate algoritmide ja vahendatava sisu osas, siis see on muude õigusaktide reguleerimisalas.
2. Seoses eelnõus toodud sõnastusega „viisil, mis annab alust karta õhutamisele järgnevat vägivaldtegu või vara kahjustamist“ (KarS § 151 lg 1) leiame, et pakutud sõnastus kattub KarS §-ga 120 (ähvardamine). KarS § 120 sätestab karistuse vägivaldaga ähvardamise eest, kui on alust karta ähvarduse täideviimist. Seoses eelnõus toodud sõnastusega „või ohustab oluliselt ühiskonna turvalisust“ (KarS § 151 lg 1), siis selle tingimuse puhul on tegemist määratlemata õigusmõistega, mis seletuskirjast tulenevalt jääb kohtupraktika sisustada (vt seletuskirja lk 23). Nimetatud tingimust on praktikas (uurijatel) keeruline sisustada. Juhime tähelepanu, et Riigikohus on juba 2006. aastal öelnud, et <i>keerulisem on küsimus, millist teksti</i>	ARVESTATUD Seletuskirja on täiendatud. Eelnõus ja seletuskirjas ei ole võimalik kirjeldada kõiki võimalikke olukordi või stsenaariume, millal isikute tegevus annab alust karta järgnevat vägivaldtegu või vara kahjustamist, samuti et millal see võib oluliselt ohustada ühiskonna turvalisust. Seetõttu leiame, et see

	saab lugeda sotsiaalselt vaenu õhutatavalt vihkamisele ja vägivallale üleskutsuvaks KarS § 151 mõttes (vt 3-1-1117-05, p 20). Samuti on selle tingimuse puhul asjakohane arvestada Riigikohtu 2025. aastal tehtud otsuseid KarS § 151¹ lg 1 kohta asjades nr 4-23-4296 ja 4-23-42978. Kokkuvõtvalt toob Riigikohus viidatud lahendites välja, et rikkumist tuleb sisustada nn keskmise mõistliku inimese seisukohast (vt 4-23-4296, p 14 ja 4-23-4298, p 20). Eelnõu kontekstis tekib küsimus, kas ja kuidas saab KarS § 151 rakendamisel õiguspäraselt sisustada nn keskmise mõistliku inimese seisukohta tingimusele „ohustab oluliselt ühiskonna turvalisust“. Seda eriti olukorras, kus Riigikohus on Eesti avalikku ruumi sobimatu sümboli puhul öelnud, et kuigi politsei on teavitanud avaliku koosoleku korraldajaid teatud sümbolite sobimatuses Eesti avalikus ruumis, ei kinnita see, et keskmise mõistliku inimese seisukohast on see piisav (vt 4-34-4298, p 18). Arvestades Riigikohtu seisukohta ei saa ka keskmise mõistliku inimese seisukohta ega kuriteo koosseisu sisustada eksperdi hinnanguga, sest Riigikohus on välja toonud, et eksperdi pädevus ei ole anda õiguslikku hinnangut koosseisutunnuse olemasolu kohta (vt 4-23-4298, p 18).	jääb tulevikus kohtupraktika sisustada.
3.	Võrreldes kehtiva KarS-i § 151 lõikega 1 lisatakse tunnuste loetelusse puue. Seletuskirjas tuuakse välja, et <i>puue on puuetega inimeste sotsiaalsete seaduse (PISTS) § 2 lg 1 kohaselt inimese anatoomilise, füsioloogilise või psüühilise struktuuri või funktsiooni kaotus või kõrvalekalle, mis koostoimes erinevate suhtumuslike ja keskkondlike takistustega tõkestab ühiskonnaelus osalemist teistega võrdsetel alustel</i>. Vajab täpsustamist, kas teo kvalifitseerimiseks peab puue olema PISTS järgi tuvastatud või on koosseis täidetud, kui kutsutakse üles diskrimineerimisele, vihkamisele või vägivallale välise nähtava/tajutava kõrvalekalde alusel, mis küll viidatud mõistest tulenevalt peab tõkestama ühiskonnaelus osalemist teistega võrdsetel alustel. Kui siiski peab puue olema tuvastatud, siis pole selge, kuidas kohtuväline menetleja need andmed saab, arvestades tänast olukorda seoses Riigikohtu lahendiga nr 1-20-5071. Oleme ka varasemalt juhtinud oma seisukohtades tähelepanu, et kehtiva sõnastuse puhul on puue juba hõlmatud mõistega „sotsiaalne seisund“, s.t isikute kaitse on tagatud ja ei ole sõltuv puude dokumenteerimisest.	ARVESTATUD Seletuskirja on täiendatud. Teo kvalifitseerimiseks ei pea puue olema PISTS järgi tuvastatud. Koosseis on täidetud ka juhul, kui kutsutakse üles diskrimineerimisele, vihkamisele või vägivallale ning puude olemasolu on nähtav või tajutav.
4.	Kehtiva KarS § 151 lõike 1 kohaselt on tegu karistatav juhul, kui sellega on põhjustatud oht isiku elule, tervisele või varale. Eelnõu seletuskirjas selgitatakse, et <i>muudatuse tulemusel on vaenu õhutamise karistatav ka juhul, kui tegevus ei sea ohtu konkreetse isiku elu, tervist või vara, kuid põhjustab olulise ohu ühiskonna turvalisusele üldiselt</i>. Selgusetuks jääb, kas sätet tuleb tõlgendada nii, et oht vägivallateole või vara kahjustamisele peavad olema suunatud konkreetse isiku vastu. Samuti ei ole selge, kuidas hinnata potentsiaalset ohtu	ARVESTATUD Seletuskirja on täiendatud. Eelnõus ja seletuskirjas ei ole võimalik kirjeldada kõiki võimalikke olukordi või stsenaariume, millal isikute tegevus annab alust karta järgnevat vägivallategu või vara

ühiskonna turvalisusele. Õigusselguse huvides vajab see säte, aga ka KarS § 151² lõige 1 täpsustavat selgitust. Seletuskirjas selgitatakse: <i>Viis, mis oluliselt ohustab ühiskonna turvalisust, tähendab, et üleskutsel on potentsiaal viia ühiskondliku turvalisuse olulise languseni. Üksikasjades jääb see kriteerium kohtupraktika sisustada, kuid õhutamise, mis ühiskonna turvalisust oluliselt ohustab, on eeskätt selline avalik üleskutse, millele võib piisava tõenäosusega järgneda tegusid, mis ohustavad ühiskonna turvalisuse olulisemaid aspekte. Need teod võivad väljenduda erinevates süütegudes (nt süütamine, vara lõhkumine vmt), samuti inimeste süsteemses hirmutamises, tagakiusamises või alandamises sellisel moel, et inimesed ei tunne end enam ühiskonnas turvaliselt, näiteks ei julge enam kodust välja minna. Selline kartus ei saa olla tajutatav vaid üksikutele konkreetse kaitstava grupi liikmetele, vaid see peab olema tuntav ka objektiivsele kõrvalseisjale. Piisav ei ole mistahes negatiivne mõju ühiskonna turvalisusele, see mõju peab olema oluline.</i> Teod, mis ühiskonna turvalisust oluliselt ohustavad, väljenduvad toodud näidete põhjal põhiliselt vägivallategudes ja varavastastes süütegudes, mis on aga mõlema kõnealuse paragrahvi objektiivses koosseisus eraldi välja toodud. Kokkuvõtvalt tuleks uute koosseisude sõnastust üleskutse viisi osas täpsustada, mitte jätta üksnes kohtupraktika kujundada.	kahjustamist, samuti et millal see võib oluliselt ohustada ühiskonna turvalisust. Seetõttu leiame, et see jääb tulevikus kohtupraktika sisustada.
5. Eelnõu § 1 punkti 1 kohaselt täiendatakse KarS §-i 58 uue raskendava asjaoluga: „14) süüteo toimepanemine isiku suhtes tema rahvuse, rassi, nahavärvi, soo, puude, keele, päritolu, usutunnistuse, seksuaalse sättumuse, poliitiliste veendumuste või varalise või sotsiaalse seisundi tõttu.“ Eelnõu seletuskirjas selgitatakse, et: <i>Raamotsusel art 4 kohaselt peavad liikmesriigid võtma vajalikud meetmed tagamaks, et muude kui raamotsuses nimetatud kuritegude korral loetakse rassistlikku ja ksenofoobset motiivi raskendavaks asjaoluks või et sellist motiivi võib kohtus karistuse määramisel arvesse võtta.</i> Siinkohal juhime tähelepanu, et karistusseadustiku § 58 (karistust raskendavad asjaolud) p 1 sätestab ühe raskendava asjaoluna madala motiivi. Siinkohal ei ole praeguseks küllaldast kohtupraktikat, mis võimaldaks järeldada, et madala motiivina käsitatakse praktikas ka rassistlikku või ksenofoobset motiivi, nagu nõuab raamotsuse art 4. Olukorras, kus KarS §-i 58 lisatakse raskendava asjaoluna süüteo toimepanemine rassistliku ja ksenofoobse motiivi ehk rahvuse, rassi, nahavärvi, päritolu või usutunnistuse alusel, tekib seeläbi teatud kattuvus sama paragrahvi punktis 3 toodud raskendava asjaoluga – süüteo toimepanemine teadvalt noorema kui kaheteistaastase, raseda, kõrges eas või abitus seisundis inimese, samuti raske psüühikahäirega inimese suhtes.	ANTUD SELGITUS Oleme teadlikud, et juba kehtiva õiguse kohaselt on võimalik kõne all olevaid motiive käsitleda madala motiivina KarS § 58 p 1 tähenduses. Samas õigusselguse huvides ning tagamaks täielik vastavus Euroopa Liidu raamotsuse nõuetega, on eraldi raskendava asjaolu sätestamine põhjendatud.

6.	Eelnõu seletuskirjas märgitakse: <i>Eelnõus sätestatud väärtegusid menetlevad Politsei- ja Piirivalveamet kui kohtuväline menetteja ning kohtud. Kriminaalmenetlusi menetlevad uurimisasutusena samuti Politsei- ja Piirivalveamet, lisaks prokuratuur ja kohtud. Süütegude menetlejad peavad süütegude puhul edaspidi hindama, kas see on toime pandud vaenu motiivil. Samuti tuleb kohaneda uue süüteo koosseisuga. Sellega kasvab mõningal määral menetlejate töö keerukus. Muudatuste rakendamine toob kaasa vajaduse süütegude menetlejaid koolitada ning laiemalt vajaduse teadlikkust suurendada. Vajalike koolituste ja teadlikkuse suurendamise maht ei ole siiski erakorraline ning eraldi ressursse selleks planeeritud ei ole; vajadusega tuleb arvestada korraliste koolituste teemade planeerimisel. Koosseisu muutus vajab samuti mõningat harjumist, samas on koosseis sõnastatud siiski võrdlemisi kitsalt. Arvestades lisaks senist süütegude statistikat, on võimalik eeldada, et süütegude arv oluliselt ei suurene ning jätkuvalt menetleb neid väike arv ametnikke. Seega ei tooks see kaasa ka lisakoormust menetlejatele. Kuna süüteo koosseise sageli muudetakse ja luuakse täiendavaid uusi koosseise praktiliste vajaduste tõttu, samuti rahvusvahelisest õigusest tingituna, siis koolitused on tavapärased ning sihtrühmad kohanevad muutunud olukorraga. Samuti jõustusid 01.05.2023 kriminaalmenetluse seadustiku muudatused, mis võimaldavad kriminaalmenetluse alustamisel oluliselt ressursi säästa. Arvestades analoogiliste süütegude statistikat ja demograafilisi andmeid erinevate isikute gruppide kohta Eestis, on nii muudatuste positiivse mõju kui ka kulutuste ja töökoormusega kaasneva negatiivse mõju ulatus ning avaldumise sagedus väike ega ole seega oluline.</i> Eeltoodut lugedes jääb mulje, et kõiki eelnõus sätestatud kuritegusid menetleb Politsei- ja Piirivalveamet. Tulenevalt Vabariigi Valitsuse 11.04.2013 määrusest nr 60 „Politsei- ja Piirivalveameti ja Kaitsepolitseiameti vaheline uurimisalluvus“ on aga KarS § 151 lõikes 2 sätestatud kuriteod täna Kaitsepolitseiameti uurimisalluvuses. Leiame, et seda tuleks seletuskirjas selgitada.	ARVESTATUD Seletuskirja on täiendatud ja lisatud selgitused Kaitsepolitseiameti uurimisalluvuse osas.
Välisministeerium		
1.	Eelnõu seletuskirja punktis 2.1.5 on põgusalt viidatud ja pikemalt punkt 2.5 all kirjeldatud, et Euroopa Inimõiguste Kohus (EIK) on vaenukõne puudutavaid kaasuseid sageli lahendanud väljendusvabaduse ehk inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (EIÕK) artikkel 10 kontekstis. Viidatud on ka EIKi vihakõne infolehele (joonealused viited 5 ja 14). Välisministeerium nõustub seletuskirjas toodud järeldusega, et ei ole alust karta, et kavandatav kuriteo koosseis võiks olla vastuolus EIÕK artikliga 10 tagatud väljendusvabadusega. Samas vajab täiendavat analüüsi see, kas ka EIÕK artikliga 8	ANTUD SELGITUS Eelnõu kohaselt nähakse ette kriminaalvastutus vaenu õhutamise raskemate vormide eest nii nagu seda nõuab Euroopa Liidu raamotsus. Eelnõu loetleb tunnused, mille puhul on karistatav vaenu õhutamine ning nende tunnuste hulka kuulub ka rahvus, päritolu ja

	kaitstud era- ja perekonnaelu on kavandatava kuriteokoosseisuga piisavalt tagatud. Seletuskirjas on toodud õigesti välja, et tõhusate kriminaalõiguslike mehhanismide puudumine võib olla käsitatav EIÕK artikli 8 (õigus era- ja perekonnaelu austamisele) rikkumisena. Sellele tuginevalt tuleks aga lisaks selgitada, kuidas Eesti õiguskord selliseid rikkumisi vältida aitab. Välisministeerium palub täiendavalt analüüsida EIKi infomaterjali "Key theme –Articles 8, 13 and 14 Protection against hate speech" (31. augusti 2025 seisuga) ja Euroopa Nõukogu kohtuasjade täitmise osakonna vihakõne infolehte ning lisada seletuskirja vastavad viited. Infolehes on muuhulgas toodud ära lahendid, kus EIK tuvastas artikkel 8 rikkumise seoses ametnike ebapiisava tegevusega asjades, kus vaenukõne riivas teiste isikute õigust era- ja perekonnaelule. Infolehest saab ka lugeda, milliseid samme ning seadusandlikke muudatusi teised Euroopa Nõukogu riigid on võtnud peale seda, kui EIK konventsiooni rikkumise tuvastas. Juhime tähelepanu ka sellele, et EIKi menetluses on kohtuasi Eesti vastu, kus juudikogukonna liige on kaevanud politseiametnike tegevusetuse peale seoses väidetava antisemiitliku kõne pidamise lubamisega avalikus ruumis. Sellega seoses palume samuti kontrollida kas kavandatava eelnõu kuriteokoosseis on artikkel 8 vaatest piisavalt selge. Seletuskirjas võiks selgelt ka kajastuda, et eelnõu eesmärk on mh antisemitismile reageerimine, mis omakorda on kaudselt ka EIÕKist tulenev positiivne kohustus. Soovitame lisada viite Siseministeeriumi koostatud antisemitismivastaste meetmete kontseptsioonile ning aruandele National Report Card on Government Measures to Counter Antisemitism and Foster Jewish Life, 2025.	usutunnistus ning eesmärgiks ei ole keskenduda teatud kindlatele isikute gruppidele.
2.	Raamotsuse artikli 1 lg 1 punktides c ja d (viited Rahvusvahelise Kriminaalkohtu statuudi artiklitele 6, 7, 8 ja rahvusvahelise sõjatribunali harta artiklile 6) nimetatakse liikmesriikide kohustus tagada selliste kuritegude õigustamise, eitamise või mitteoluliseks tunnistamise karistamine, mis on suunatud isikute rühma või rühma liikme vastu, kui teoga võidakse kihutada vägivallale või vihkamisele. Seda on käsitletud seletuskirja lehekülgedel 8-9 ning mh on välja toodud, et rahvusvaheliste kuritegude eitamise, õigustamise ja mitteoluliseks tunnistamise koosseis on vaenu õhutamise põhikoosseisust raskesti eristatav. KarS § 151¹ (rahvusvahelise kuriteo toetamine ja õigustamine) näeb ette karistuse agressiooniakti, genotsiidi, inimsusevastase kuriteo või sõjakuriteo toimepanemisega seotud sümboli avaliku eksponeerimise eest neid tegusid toetaval või õigustaval viisil. Teeme ettepaneku kaaluda, kas viidatud raamotsuse sätete ülevõtmine võiks olla kajastatud KarS §-s 151¹.	ANTUD SELGITUS Eelnõu eesmärgiks on võtta üle Euroopa Liidu raamotsus, nähakse ette uus kuriteokoosseis § 151², mille eesmärgiks on hõlmata raamotsuse artiklites sätestatud nõuded.
3.	Seletuskirja punktis 3 on mh selgitatud, et näiteks ei ole holokausti eitamine vaenu õhutamine KarSi § 151² mõttes.	ANTUD SELGITUS

	Eelnevalt on seletuskirjas viidatud EIKi kohtuasjale <i>Garaudy v. France</i>, kus EIK leidis mh, et holokausti kui inimsusevastaste kuritegude eitamine on üks juutide rassilise laimamise ja nende vastu vihkamise õhutamise raskemaid vorme. Sellise ajaloolise fakti eitamine või ümberkirjutamine õõnestas väärtusi, millel rassismi ja antisemitismi vastane võitlus põhines, ning kujutas endast tõsist ohtu avalikule korrale. Palume vaadata üle, et seletuskirjas toodud üldised järeldused ning seletuskirjas viidatud kohtulahendid oleksid üksteisega vastavuses.	Seletuskirja on parandatud.
4.	Palume seletuskirjas analüüsida KarSi ja KrMSi suhestumist korrakaitse seadusega. Igas stsenaariumis ei ole kindlasti KarSi kohaldamine võimalik ega ka vajalik, aga kõne alla võib tulla korrakaitse seaduse kohaldamine. Seletuskirjas võiks tuua välja konkreetsed näited, millisel juhul võiks KarSis toodud koosseisu mittetäitmise korral kõne alla tulla korrakaitse seaduse alusel tegutsemine. Lisaks, kuna seletuskirjas on toodud välja, et labasustele saab reageerida ühiskondliku hukkamõistu ja asjakohasel juhul tsiviilõiguslike õiguskaitsevahenditega ilma karistusõigust kohaldamata, siis palub Välisministeerium tuua välja ka võimalikud tsiviilõiguslikud vahendid. Seletuskirjas oleks vajalik esitada terviklik õiguskaitsevahendite süsteem alates tsiviilõiguslikest, seejärel korrakaitseõiguslikest ja karistusõiguslikest õiguskaitsevahenditest, millega on puudutatud inimesel ja riigiorganitel võimalik erineva intensiivsusega vaenukõnele reageerida, et tagada inimeste põhiõiguste kaitse.	ANTUD SELGITUS Eelnõus ja seletuskirjas ei ole võimalik kirjeldada kõiki võimalikke olukordi või stsenaariume, millal isikute tegevus võib oluliselt ohustada ühiskonna turvalisust. Seetõttu leiame, et see jääb tulevikus kohtupraktika sisustada. Leiame, et karistusõiguslikud meetmed kohalduvad üksnes vaenu õhutamise raskemate vormide puhul ning jätkuvalt on võimalikud muud õiguskaitsevahendid.
5.	Seletuskirja leheküljel 5 on joonealuste viidete numeratsioon ebakorrapärane (kaks viimast viidet on jooksnud joone all kokku üheks) ning leheküljel 14 on järjepidevalt EIKi lahenditest rääkides viidatud joone all Euroopa Kohtule (EK). Palume need viited üle vaadata ning korrastada.	ARVESTATUD Seletuskirja on korrastatud.